

Despre autor

Andrei Marga este licențiat în filosofie și sociologie și a obținut doctoratul în filosofie cu o teză despre „teoria critică a școlii de la Frankfurt” (Herbert Marcuse). S-a specializat în filosofia contemporană în Germania Federală și SUA.

Publicațiile lui Andrei Marga acoperă domenii variate și au ca focus sistematizarea proprie – filosofia „pragmatismului reflexiv”. Aceasta se află în volume precum *Raționalitate, comunicare, argumentare* (1991); *Relativismul și consecințele sale* (1998); *Întoarcerea la sens. Filosofia pragmatismului reflexiv* (2015).

Istoria filosofiei contemporane este acoperită de volume ca *Reconstrucția pragmatică a filosofiei* (1998), *Filosofia lui Habermas* (2006), *Filosofia critică a „școlii de la Frankfurt”* (2014), *Introducere în filosofia contemporană* (2014).

În domeniul logicii și metodologiei, a publicat *Introducere în metodologia și argumentarea filosofică* (1992) și monografia *Argumentarea* (2010).

Filosofia și sociologia societății moderne sunt reprezentate de volume precum *Die kulturelle Wende. Philosophische Konsequenzen der Transformation* (2004), *Criza și după criză. Schimbarea lumii* (2012), *Ascensiunea globală a Chinei* (2015), *Meta-narativii actuali. Modernizare, dezvoltare, globalizare* (2015).

Filosofia unificării europene este tratată în volumele *Filosofia unificării europene* (2005) și *The Destiny of Europe* (2011).

Mai multe volume au abordat religia de astăzi. Este vorba de *Religia în era globalizării* (2005), *Absolutul astăzi. Teologia și filosofia lui Joseph Ratzinger* (2010), *Frații mai mari. Întâlniri cu iudaismul* (2009).

Filosofia și politica educației au fost acoperite, de asemenea, cu volume ca *University Reform Today* (2005), *Bildung und Modernisierung* (2005), *Challenges, Values and Vision. The University of the 21st Century* (2011), *Universitatea veritabilă* (2015).

Programele reformatoare pe care Andrei Marga le-a angajat în funcțiile publice pe care le-a îndeplinit și inițiativele sale sunt cuprinse în volumele *Anii reformei. 1997-2000* (2007), *Profilul și reforma universității clujene. Discursuri rectorale* (2011), *După cincisprezece ani. Fifteen years after (1993-2004 și 2008-2012)* (2011), *România într-o lume în schimbare. Interviuurile lui Romeo Couți cu Andrei Marga* (2013), *Sincronizarea culturii române. Un proiect* (2013).

Profesor de filosofie contemporană și logică generală, Andrei Marga a fost cel mai longeviv rector al Universității Babeș-Bolyai (1993-2004 și 2008-2012), ministrul Educației Naționale în guvernele Ciorbea, Vasile, Isărescu, ministrul Afacerilor Externe în guvernul Ponta1, președinte al ICR (2012-2013).

I s-au acordat ordine de stat în Germania („Das Große Bundesverdienstkreuz”), Franța, Italia, Portugalia, România. Este laureat al Premiului „Herder”.

Andrei Marga

SOCIETATEA NESIGURĂ

NICULESCU

- Reinhardt, Wolfgang, *Unsere Lügengesellschaft*, Murmann, Hamburg, 2006
- Riesman, David, *La foule solitaire*, Artaud, Paris, 1964
- Rorty, Richard; Vattimo, Gianni, *Il futuro della religione. Solidarietà, carità, ironia*, Garzanti, Milano, 2002
- Sandel, Michael J., *Justice. What's the Right Thing to Do?*, Penguin Books, London, New York, 2009
- Schmidt, Eric; Cohen, Jared, *The New Digital Age. Reshaping the Future of People, Nations and Business*, John Murray, London, 2014
- Schmitt, Carl, *Die geistesgeschichtliche Lage des heutigen Parlamentarismus*, Dunker & Humblot, Berlin, 1923
- Slama, Alain-Gérard, *La société d'indifférence*, Plon, Paris, 2009
- Sloterdijk, Peter, *Kritik der zynischen Vernunft*, Suhrkamp, Frankfurt am Main, 1983
- Tennbruck, Friedrich H., *Die kulturellen Grundlagen der Gesellschaft. Der Fall der Moderne*, Westdeutscher Verlag, Opladen, 1990
- Vattimo, Gianni, *Jenseits des Christentum. Gibt es eine Welt ohne Gott?*, Carl Hanser, Wien, München, 2002
- Viatteau, Alexandra, *La société infantile*, Hora Decima, Paris, 2007
- Weber, Max, *Schriften 1894-1922*, Alfred Kröner, Stuttgart, 2002
- Weigel, George, *The Cube and the Cathedral. Europe, America and Politics without God*, Basic Books, New York, 2005
- Yu Sui, *China in a Changing World*, Foreign Languages Press, Beijing, 2015
- Zagrebel'sky, Gustavo, *Contro l'etica della verità*, Laterza, Roma-Bari, 2009

Cuprins

■ Introducere	5
■ Partea I: DIAGNOZE ALE SOCIETĂȚII ACTUALE	15
Diagnoza lui Max Weber	16
Societatea asimetrică	20
Epoca vidului valorilor?	22
Rațiunea cinică	26
Societatea haotică.....	29
Societatea minciunii?.....	32
O societate postseculară?.....	36
Societatea invizibilă?	40
Societatea cunoașterii.....	43
Societatea mediatică.....	47
Societatea riscului?	51
Societatea turbulenței	53
Narcisism și lăcomie	57
Dișteptii și camelota	65
Cleptocrație și securitate	71
Ieșirea din indiferență.....	82
■ Partea a II-a: SOCIETATEA NESIGURĂ	89
Preambul	90
Consecințe conceptuale ale crizei	92
a) Cotitura culturală	93
b) Transdiferența	94

c) Complexitatea.....	97
d) Riscul.....	99
e) Societatea nesigură.....	102
Ce este societatea nesigură?.....	108
Nesiguranța, risc, pericol.....	116
Viața în era digitală.....	124
Societățile răsăritene – încotro?.....	133
Unde este meritocrația?.....	136
Despre înțelegerea politicii.....	145
Declinul calificărilor.....	147
Democrație fără democrați?.....	152
Delegitimare și istorie.....	156
Sofisme ce țin în loc.....	160

■ Partea a III-a: SURSE ACTUALE

DE NESIGURANȚĂ.....	171
Lipsa viziunii.....	172
Lacune ale politicii.....	180
Criza partidelor.....	182
Lacune ale dezbaterii publice.....	188
Împotmolirea reformelor.....	193
Grecia și restanțele Europei.....	198
Probleme europene și dificultăți românești.....	205
Justiția în impas.....	209
Selecția eronată și declinul pregătirii.....	216
Familia și femeia în creștinism.....	221
Erori.....	245
Eroare și dezinformare.....	249
Cotitura Turciei.....	254
Noile mituri politice.....	264

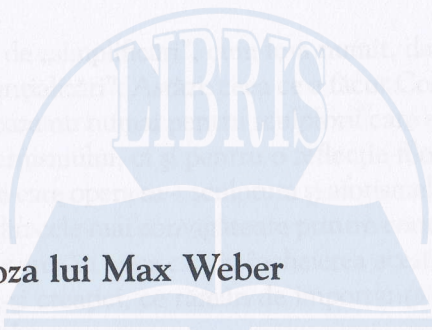
■ Partea a IV-a: IEȘIREA DIN NESIGURANȚĂ.....273

Ceea ce lipsește.....	274
Spiritul creștinismului.....	283

Calea spre justiție.....	291
Ce fel de Europă?.....	299
Democratizarea Uniunii Europene.....	306
Geometria supraputerilor.....	313
Stilul de viață.....	320
Eliberarea la Constantin Brâncuși.....	327
Demnitatea umană ca principiu.....	351

■ Încheiere: Abordarea sferei publice.....357

■ Bibliografie selectivă.....367

■ Diagnoza lui Max Weber

Într-o „cultură” de părerii ce trec drept idei, de mofturi ce se cred libertăți și de dorințe ce se iau drept concepte, în care, evident, se citește puțin, dar se vorbește oricât – cum a devenit România ultimilor ani –, simpla chestionare a preciziei și coerenței gândirii atrage ironia. Inși prea puțin pregătiți cred că dețin adevăruri pentru toți, persoane fără vreo realizare fac evaluări, iar efortul de a articula analize sistematice este disprețuit. Dacă în trecut cineva a articulat vreo operă este, în fond, treaba lui; să rămână în trecut, cu opera lui cu tot! De aceea, preocuparea de a monografia concepții, opere, personalități, epoci este minoră la noi, iar scrierile de referință în istoria națională le dau alții, dispuși să-și cheltuie ani de zile prin arhive.

În alte țări, trebuie spus, se procedează cu totul altfel, căci există, împotriva înțelegerii vulgare a ideilor, libertății și conceptelor, înțelegerea culturală a împrejurării că viața noastră depinde de acuratețea vorbirii și de rigoarea gândirii. Nu de mult, președintele celei mai puternice universități din lume spunea, în mod edificator, că „toate ideile sunt demne aici de considerare, dar nu toate perspectivele sunt în egală măsură valide”. Iar unul dintre antecesorii săi amintea că sunt delimitabile „stadii cognitive” în care se află diferiți oameni și sugera că „certitudinea bazată pe ignoranță” ar trebui diferențiată de abordările inteligente, ce pot fi copleșite de complexitate. O căutare a perspectivei valide printre multele părerii ce se emit, a o căuta pe aceasta la nivelul conceptual, unde, de fapt, se organizează abordările cele mai profunde, au astfel legitimize.

Aceste gânduri mi le-a suscitată lectura monografiei vieții și operei unui veritabil „clasic” al conceperii actuale a societății moderne. Este vorba de monumentală lucrare a istoricului Joachim Radkau – *Max Weber. Die Leidenschaft des Denkens* (Carl Hanser Verlag, München/Wien, 2005, 1008 pag.), ce restituie împletirea vieții personale, profesurii, cercetării, angajamentelor publice, scrisului și conceptualizărilor lui Max Weber. Cartea aceasta este un standard înalt de monografiere a unei personalități care a dat o operă de referință, bazată pe epuizarea izvoarelor accesibile astăzi (comparabilă doar cu Joakim Garff, *Sören Kierkegaard. Eine Biographie*, 2000, și Manfred Kühn, *Kant. Eine Biographie*, 2003).

Astăzi, având beneficiul izvoarelor complete și al distanței, putem măsura mai exact moștenirea lui Max Weber. Am în vedere traseul de la doctoratul (1889) proeminent despre societățile comerciale italiene din Evul Mediu, urcând prin istoria agrară romană în relație cu dreptul (1891), prin cercetarea marii proprietăți agrare prusace (1894) și conferința *Der Nationalstaat und die Volkswirtschaftspolitik* (1895), la scrierile majore *Die Protestantische Ethik und der „Geist” des Kapitalismus* (1903), *Wirtschaft und Gesellschaft* (1909), *Wissenschaft als Beruf* (1917), *Politik als Beruf* (1919), care s-au împletit cu implicarea politică a celebrului savant: alături de liberalii lui Friedrich Naumann (1890), de „național-sociali” (1896), apoi de social-democrați (1906), de democrații ce pregăteau constituția Republicii de la Weimar (1918) și de „naționali” (1919) postbelici. Monografia *Max Weber. Die Leidenschaft des Denkens*, a lui Joachim Radkau, lămurește contextual, cu toate detaliile necesare (mai ales acelea privind interacțiunea punctelor de vedere, înăuntrul căreia s-au profilat inițiativele clasicului gânditor), traseul și moștenirea lui Max Weber. Printr-o investigație nouă, ce include, în premieră, lectura corespondenței dintre Marianne Weber și mama lui Max Weber, s-a lămurit convingător sursa continuei neurastenii și a frecventelor prăbușiri ale forței de lucru a lui Max Weber, trimitându-se la efectele, pentru întreaga viață a acestuia, ale unei meningite contractate în copilărie, care a deturnat viața familiei.

Monografia lui Joachim Radkau lămurește însă multe probleme de interpretare a celebrelor scrieri ale lui Max Weber. În cazul cărții *Etica protestantă și spiritul capitalismului*, ce expune faimoasa ipoteză a genezei etico-religioase, protestante, a capitalismului modern, se atestă cu probe factuale influențele asupra lui Max Weber dinspre elevi ai săi (p. 317), în reacție la Albrecht Ritschl (p. 319), dinspre William James (cu *Varieties of religious experience*, 1902), Marianne Weber (*Rechtsgeschichte der Frau*, 1899) etc. și se documentează ideea că în această carte Max Weber a prelucrat „numai o componentă a genezei capitalismului modern, fără să vrea în vreun fel să tăgăduiască importanța condițiilor economice” (p. 316). În acest fel, se redeschide posibilitatea apropierii de „adevăratul Weber (*den wahren Weber*)”, la distanță de dogmatica deceniilor recente. În general, dogmatica preluării tezelor maxweberiene – solicită Joachim Radkau – trebuie reconfruntată cu textele și cu interacțiunile intelectuale în care au fost elaborate tezele. O înțelegere mai precisă a acestor teze se atinge repunând „opera” în legătură cu „viața” și cu interacțiunile acesteia, căci Max Weber, așa cum a sugerat deja Karl Jaspers, a dat o conceptualizare greu de despărțit complet de situațiile vieții sale (p. 340 și urm., p. 409 și urm. etc.).

Oricare ar fi însă explicația ce se dă tezelor maxweberiene, acestea nu sunt de ocolit pentru cine vrea să cunoască câtuși de puțin calificat ceea ce se petrece în societățile actuale. Este, de altfel, ușor sesizabil că asupra acestor societăți se pronunță adesea oameni care nu și-au aruncat privirea măcar peste câteva pagini de-ale lui Max Weber. La noi, de altfel, începuturile aducerii în discuție a operei celebrului clasic al teoriei modernizării, legate de Constantin Nicuță, la București, și George Em. Marica și Ion Aluș, la Cluj, nu au mai fost continuate. Astăzi se pot număra pe degetele unei mâini cunoscătorii acestei opere, care rămâne totuși un reper în abordarea multor probleme, căci diagnoza pe care Max Weber a dat-o lumii ce vine s-a dovedit corectă. Iar această diagnoză se referă, în primul rând, la o problemă crucială – cea a viitorului libertății individuale.

În *Gesammelte Aufsätze zur Religionssoziologie* (1920), Max Weber a susținut că acest viitor este mai complicat decât s-a crezut în liberalismul secolelor anterioare. În virtutea asocierii marketizării economice cu raționalizarea activităților impuse de concurență, cadrul instituțional nu va mai rezulta din deciziile individuale, ci, mai curând, va limita, prin mecanismele birocrăției în expansiune, aceste decizii. Personalitatea armonioasă pe care a imaginat-o Goethe nu va mai fi orizontul evoluției istorice, ci un ideal, alături de celelalte. Max Weber a formulat metafora celebră pentru societatea birocratizată spre care se îndreaptă modernitatea: „o carcasă tare ca oțelul a supunerii (*ein stahlhartes Gehäuse der Hörigkeit*)”. Max Weber a scris: „Nimeni nu știe încă cine va locui în acea carcasă și dacă, la capătul acestei dezvoltări nesigure, vor interveni noi profeti sau o renaștere formidabilă a vechilor idei și idealuri sau dacă – în cazul în care nu se va petrece niciuna din cele două – pietrificarea mecanizată se va garnisi cu un soi spasmodic de a-și da singur importanță” (p. 204).

Ne dăm ușor seama cât de profundă a fost diagnoza lui Max Weber, care nu înceta să pledeze pentru extinderea libertăților individuale, fiind conștient însă că arborii libertății nu se pot înălța până la cer. Este adevărat că diagnoza aceasta nu a mai dat seama suficient de împrejurarea că, în orice situație în societate, oamenii, individualitățile ce-și folosesc libertățile, sunt cei care imprimă direcțiile evoluției. Este, de asemenea, adevărat că, temător pentru faptul că drepturile și libertățile individuale vor fi afectate, Max Weber a concentrat liberalismul asupra procedurilor și a încurajat un liberalism proceduralist. Astăzi tocmai acesta își dezvăluie incapacitatea de a-și genera resursele de motivare a oamenilor, de care are nevoie pentru a se menține. Dar diagnoza izbutește și astăzi să fie realistă și ar trebui să dea teme de reflecție adeptilor liberalismului, dispuși să fie tot atât de „adevărați” precum Max Weber.